

КУНИЦЯ ГЛІБ

Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир)

ЦІННІСТЬ ТОНАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ У РОЗВИТКУ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

У сучасному цифровому суспільстві потреба в академічному рисунку не зникає, а набуває нового змісту. Його значення виходить за межі традиційної художньої практики: він залишається необхідним для графічних дизайнерів, ілюстраторів, архітекторів, митців та всіх, хто пов'язаний із візуально-комунікативною сферою. Академічний рисунок формує не лише технічну вправність, а передусім аналітичне бачення та композиційне мислення.

Одним із ключових елементів цього процесу є тон – основа сприйняття світла, форми і простору. Тональні відношення дозволяють зрозуміти структуру об'єму, передати глибину, матеріал і настрій

зображення. Саме тому опановування тону стає фундаментом для подальшого переходу до цифрових форматів, де кожен шар, градієнт чи вектор є продовженням тих самих закономірностей, засвоєних у класичному рисунку.

Тема формування візуального мислення через тональні постановки є актуальною, оскільки поєднує традиційні методи художніх закладів - роботу з натури, поступовий аналіз форми, вивчення пропорцій, перспективи та світлотіні. У графічних редакторах ці принципи залишаються незмінними, адже розуміння тону, об'єму й простору дозволяє створювати якісні образи у векторній, растровій чи 3D-графіці.

В навчальних програмах дисципліна «Рисунок» часто представлена в скороченому вигляді, що не дає змоги студентам повною мірою застосовувати всі класичні художні основи. Тому важливо зосередитися на ключових аспектах – передусім на опрацюванні тону.

Метою є визначення ролі тональної постановки у формуванні візуального мислення студентів мистецьких спеціальностей та з'ясування її значення. Опрацювання тону в академічному рисунку навчає студентів бачити світло, тінь і півтони, відчувати об'єм і простір, розуміти взаємозв'язок між формою та освітленням. Такі навички є основою для роботи в графічних редакторах, де побудова об'єктів, моделювання світла, створення шарів і градацій сірого спираються на ті ж принципи.

Аргументом є те, що розуміння тональних співвідношень формує аналітичне мислення, точність сприйняття та відчуття композиції, які трансформуються у цифрову візуалізацію. Історично складалося так, що художникам не дозволяли працювати з кольором, поки вони не освоїли чорно-білий простір. Тональна практика навчала бачити світло, тінь і півтони, відчувати контрасти та будувати простір і композицію без відволікання на колір. Саме ця послідовність формує фундаментальні навички: спершу керувати контрастами й об'ємом у монохромі, а вже потім створювати складні колірні композиції.

Таким чином, тональна постановка виступає не лише засобом розвитку візуального мислення, а й методологічною основою для професійного опановування будь-якими графічними або цифровими техніками. Особливу увагу варто приділяти постановкам, побудованим на контрастах світлого, середнього та темного тону. Тональна система, засвоєна в рисунку, трансформується у роботу з шарами, прозорістю та контрастом у графічних редакторах. Наприклад, під час роботи з масками білий фон нагадує чистий аркуш, а виділений об'єкт стає чорною фігурою, наче вирізаною ножицями з аркуша, що допомагає зрозуміти принцип «чистого тону» та логіку побудови композиції.

Під час викладання тональної постановки варто застосовувати різні варіанти організації об'єктів. У правильному тональному порядку об'єкти розташовуються за градацією: передній світліший, наступні поступово темніші, а останній – найтемніший або фон, що дозволяє студентам відчувати послідовність тонів і навчитися створювати глибину простору. У зворотному порядку передній об'єкт контрастує з фоном і задніми елементами, що допомагає підкреслити акценти і керувати композиційною увагою глядача. У вибіркового порядку об'єкти мають різні тони без строгої послідовності, що розвиває гнучкість сприйняття та здатність бачити композицію цілісно.

Тональна постановка дозволяє студентам зрозуміти контраст і світлотіньові відношення, правильно використовувати колір, передавати глибину композиції, формувати розуміння об'єму та будови форми, відточувати точність штриха і механіку руки, розвивати системне візуальне мислення та спостережливість. Методика легко адаптується у змішаних (аналогово-цифрових) формах навчання, формуючи базу для роботи у графічних редакторах.

Основний зміст тези ґрунтується на спостереженнях у процесі викладання дисциплін «Рисунок», «Дизайн візуальних комунікацій», «Основи композиції та проєктної графіки», а також на аналізі студентських робіт у традиційній і цифровій техніках. Використано методи порівняльного аналізу та педагогічного узагальнення. Таким чином, постановка на тон виступає ключовим інструментом формування професійного візуального мислення, розвиваючи здатність бачити, аналізувати й трансформувати візуальні образи.

Література

1. Бердинських С. О. (2023). Критичний погляд на формування графічної культури у дизайн-освіті. У *Актуальні проблеми сучасного дизайну: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 27 квіт. 2023 р. Т. 2, с. 303–306. Київ: КНУТД.
2. Касьяненко К. М. (2021). Формально-символічний рисунок у навчальному процесі ЗВО. У *Актуальні проблеми сучасного дизайну: Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 22 квіт. 2021 р.). Т. 2, с. 343–346. Київ: КНУТД.
3. Колесник Н., Шостачук Т. & Максимчук А. (2024). Мультимедійні технології в дизайні: теорія та практика. *Наука і техніка сьогодні*, (8[36]). [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8\(36\)-641-652](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-8(36)-641-652)
4. Піддубна О. М., Суханова Н. В. & Дюкарев Т. М. (2025). Вплив цифрових технологій на сучасне мистецтво: від цифрових картин до інтерактивних інсталяцій. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених ДДПУ імені Івана Франка*, 2(88), 109–115. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-2-16>

5. Прасол Д. А. & Прасол С. І. (2021). Аналіз творів живопису у навчанні з дисципліни «Перспектива та тіні». У *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості. Матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених* (м. Київ, 18 листоп. 2021 р.). Т. 1. с. 118–123. Київ: КНУТД.
6. Сітнік І. І., & Алтухова А. В. (2022). Роль та значення графіки в образотворчому мистецтві. У *Development of modern science, experience and trends: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference* (Boston, October 11–14, 2022), pp. 293–294. Boston.
7. Чернявський К. В. & Чернявська Т. В. (2025). Еволюція візуальних образів людини у сучасному цифровому мистецтві. *Український мистецтвознавчий дискурс*, (1), 209–217.
8. Яковлев М. & Коломієць А. (2023). Впровадження терміну Disegno в академічний дискурс XVI століття. У *Актуальні проблеми сучасного дизайну: Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 27 квіт. 2023 р. Т. 1, с. 132–135. Київ: КНУТД.